

la formació permanent del professorat i els moviments de renovació pedagògica

om a passa prèvia a la conceptualització del que és la formació del professorat, cal definir la tasca dels docents a partir del supòsit que tots els que ens dediquem a l'ensenyament ens agrada treballar amb els alumnes que tenim, la qual cosa implica acceptar-los així com són i, a partir d'aquí, anar fent, ja que la nostra feina no és amb papers, sinó amb persones, a les quals no tan sols hem d'informar, sinó també contribuir a la seva formació, a la seva educació. La tasca de formadors, d'educadors, no implica tan sols la transmissió dels sabers, sinó també, com a persones que som, la transmissió de vivències.

La formació del professorat ha d'incloure aquests dos aspectes: d'una banda, l'assoliment dels coneixements necessaris per poder interessar l'alumnat i informar-lo de tots els recursos que té al seu abast per aprofundir en el coneixement de les diferents àrees o matèries del currículum de les diferents etapes; de l'altra, el coneixement de mètodes i de processos de comunicació amb l'alumnat, de la manera com conduir-lo cap a l'èxit quant a persona i aprenent, de la manera com formar part del seu mateix aprenentatge. Ambdós aspectes amb el suport del sentit comú, del coneixement dels nins i nines, al·lots i al·lotes que acudeixen diàriament a les nostres aules.¹

Es diu que la formació del professorat es compon de dues etapes diferenciades, però complementàries i, per això mateix, inseparables. D'una

part, la formació inicial, que, com el seu mateix nom indica, i com passa a les altres professions, no és el final sinó més aviat el principi de qualsevol activitat professional en qualsevol nivell. D'altra, la formació permanent, que seria la que es desenvolupa tot al llarg de l'activitat professional i laboral d'una persona.

Cal anar cap a una formació inicial que permeti a tothom que pensa dedicar-se a l'ensenyament tenir, d'una part, uns coneixements prou consolidats de la matèria o matèries en les quals es va formant i, de l'altra, les bases pedagògiques i metodològiques necessàries per poder exercir la docència professionalment i amb èxit. Aquest segon aspecte implica prèviament la decisió conscient, la intenció, l'elecció d'una professió que només està definida quan parlem dels mestres. Per contra, la formació inicial del professorat de secundària de la immensa majoria d'especialitats no inclou pedagogia, ni metodologia, ni avaluació —ni tan sols com a vivència. Només el CAP representa una petita orientació didàctica.

Tanmateix, quan entrem dins l'etapa de secundària, es complica encara més el ventall de professionals de l'educació en introduir-nos dins el camp de la formació professional, on ja no tan sols ens movem dins el camp disciplinari i curricular, sinó dins àmbits professionals especialitzats molt més amplis, que, potser com a formació, necessiten experiències prèvies en l'exercici professional en altres sectors productius.

I, perquè aquesta formació sigui realment inicial, cal que els ensenyants segueixin el seu perfeccionament com a professionals de l'educació, mitjançant la formació permanent.

Els moviments de renovació pedagògica fa molts d'anys que ens dediquem a la formació, inicial o permanent, és difícil de destriar. Per a uns, els i les més joves que any rere any compareixen a escoles d'estiu, a jornades, a conferències, probablement representa un procés d'iniciació, de presa de contacte amb al món educatiu. Per a altres, els i les sempre joves que compareixen any rere any a escoles d'estiu, a jornades, a conferències, a fer noves coneixences, a retrobar-se amb els companys de professió, a compartir experiències i vivències, a posar en comú coneixements diversos, probablement per a aquests representa una situació continuada de formació.

Segurament tots estarem d'acord que bàsicament necessitem:

— D'una part, actualitzar, posar al dia, els coneixements que hem rebut a la nostra formació inicial.

— De l'altra, revisar el nivell pedagògic i/o conèixer noves tècniques metodològiques que, o bé no coneguérem en el procés de formació inicial o bé són el resultat de la necessitat d'adaptació als nous alumnes, als nous temps i als nous reptes que la societat ens posa al davant.

Des dels moviments, consideram que bàsicament són dos els camins que estan al nostre abast per poder aconseguir aquesta formació.

Un, el que qualsevol empresa que persegueix la qualitat de la seva producció, del seu servei, posa a l'abast i, fins i tot, planteja com a exigència als seus treballadors. El que es defineix com a formació contínua quan parlem del món productiu és l'equivalent al que diem formació permanent quan parlem dels professionals de l'educació. És l'administració educativa la que té per obligació ocupar-se de la formació dels seus treballadors.

L'administració no pot deixar de banda la seva responsabilitat i abandonar exclusivament a la iniciativa del professorat la seva formació. No pot esperar que, fins i tot després d'haver creat una necessitat, un col·lectiu tan gran i divers com és el professorat pugui cercar resposta per si mateix a les demandes d'un món educatiu cada dia més canviant i complex, ni tan sols quan ha regulat l'augment de salaris com a esquer per a la formació contínua dels professionals.

Però l'administració, el nostre patró, s'equivoca en la manera de plantejar la formació. D'una part, es tracta d'una formació dirigida, planificada des de dalt. De l'altra, la immensa majoria d'activitats i mètodes formatius que estan regulats suposen la participació individual, l'aprenentatge individual, i aquest tipus d'aprenentatge no pot tenir repercussions sobre l'organització, sobre el funcionament de l'escola, on conviuen equips de professors i professores que es relacionen amb els mateixos col·lectius d'alumnat.

És importantíssim emprar sistemes d'aprenentatge en equip perquè la qualitat del sistema educatiu estigui en consonància amb els temps actuals. El nostre alumnat viu en un món on els mitjans de comunicació els proporcionen una informació difícilment superable pels mètodes i processos escolars. L'acció individual del professorat, el saber individual, no pot de cap de les maneres abraçar ni fer la competència a un món extern a l'escola que disposa d'equips de professionals que treballen i aconsegueixen transmetre tones d'informació i que provoquen canvis verti-

ginosos en el saber, en les ciències i en la visió del món.²

Malgrat tot, l'administració té obligació de formar el seu personal quan es produeix una nova situació, quan es planteja un canvi important del sistema educatiu, com ara, en què la LOGSE ens situa davant uns plantejaments educatius ben diferents de l'anterior llei de 1970: escolarització obligatòria fins als setze anys; ensenyament integrador versus ensenyament selectiu; objectius potenciadors de capacitats i no només cognitius (desenvolupament de les capacitats creatives i de l'esperit crític, entre altres capacitats); convivència de col·lectius de professorat que fins ara estaven totalment separats per situacions laborals, organitzatives i d'espais, etc.

Aquesta obligació de formació del professorat està reconeguda a la LOGSE mateixa, al capítol quart «de la qualitat de l'ensenyament», quan a l'article 55 estableix la qualificació i formació del professorat com a factor afavoridor de la qualitat i millora de l'ensenyança. L'article 56.1.2 i 3.4, no tan sols reconeix la formació permanent com a dret i obligació del professorat, sinó que en responsabilitza les administracions educatives i els centres educatius i assenyalen l'obligatorietat de la seva planificació, a més de garantir-ne una oferta diversificada i la gratuïtat.

Davant una situació com aquesta, l'administració, si vol tenir èxit, si vol aconseguir la qualitat de l'ensenyament i per tant, dels aprenentatges de l'alumnat, no té cap més sortida que comptar amb un professorat motivat, interessat i participatiu, que se senti protagonista del canvi i de les noves aportacions del sistema educatiu. Un element clau per aconseguir aquest objectiu és el de la seguretat professional, de sentir-se bé, de saber estar, i per això fa falta comptar amb professionals ben qualificats, mitjançant una formació continuada i adaptada a les necessitats que el professorat té com a resultat de la seva tasca diària, i també adaptada a les exigències mateixes del nou sistema.

Per això, és necessari que l'administració tingui ben clar cap on vol

anar, quins objectius persegueix, quin tipus de professorat és necessari per dur endavant el seu projecte. Però també és indispensable que sàpiga quines són les necessitats, les possibilitats i les expectatives del col·lectiu de l'ensenyament. Només si aquests dos aspectes es fan coincidir, es podrà aconseguir la participació en la formació mateixa del professorat, és a dir, només quan l'administració faciliti que el professorat pugui dissenyar i realitzar el seu «projecte personal de vida», la formació servirà per millorar el procés d'ensenyament-aprenentatge propi de qualsevol nivell educatiu.

L'altra opció que tenim són els moviments de renovació pedagògica, on aquest procés és més fàcil. No estam subjectes per reformes educatives institucionals, ni per plans d'estudis renovats. La curiositat, la innovació, la investigació, l'aprenentatge, són el motor de les activitats de formació que es desenvolupen als moviments. Normalment la renovació pedagògica té com a característica fonamental ser capdavantera dels processos institucionals.

Una prova d'aquesta característica és un fet que ha passat durant uns anys. Quan el MEC es va plantejar entrar en un procés experimental per estudiar la implantació d'un nou sistema educatiu i va introduir com a elements innovadors la majoria dels objectius que ens plantejàvem als moviments, va rompre amb la inèrcia i amb la pesada maquinària de la burocràcia prioritant la formació com a element de renovació dins els centres educatius. Per això mateix, des dels moviments es va donar suport directe a l'administració en el seu procés de renovació i, durant tota una sèrie d'anys a partir de l'any 1985 en què varen aparèixer els centres de professors com a lloc de formació, molts professionals implicats fins aleshores en escoles d'estiu, Jornades, etc., hi varen participar de manera activa per dur endavant un projecte institucional de formació que coincidia i assumia en gran part el rol dels moviments.

Ara hem entrat de bell nou en una etapa estabilitzadora de les administracions, en què és indispensable la formació permanent per informar el professorat de les exigències que planteja la LOGSE, implantada el curs 1992-93. Els moviments hauran de trobar la nostra funció dins aquesta nova situació.

D'una part, ens trobam davant un nou sistema que teòricament té uns nous plantejaments justificats per les necessitats creades pels canvis socials, econòmics, laborals, familiars i tecnològics respecte de l'ordenació anterior. La implantació d'aquest nou sistema s'haurà d'avaluar per veure la seva adaptació a les necessitats educatives i d'aprenentatge de l'alumnat, per veure la incidència en la millora dels resultats obtinguts per l'alumnat a les diferents etapes, per veure l'adaptació a la realitat actual i a l'entorn. En aquest procés avaluatiu és indispensable que els moviments de renovació hi prenguem part amb dos punts de vista diferents: com a avaluadors externs, perquè com a institució no som l'administració, i com avaluadors interns, perquè els membres dels moviments som els mateixos educadors que duem a terme la reforma educativa.

La funció avaluativa externa la veiem des d'una visió crítica, de denúncia de totes aquelles situacions que clarament es decanten o poden dur a una desviació del desenvolupament del capítol preliminar de la LOGSE, quant a les finalitats i principis que estableix, i al mateix temps constructiva, perquè possibilita la informació al professorat que facilita la seva tasca per desenvolupar aquests mateixos principis i finalitats.

La funció avaluativa interna l'exercim sobre la nostra feina mateixa al lloc de treball mitjançant la revisió continuada del que fem i la manera com ho fem. L'avaluació de la nostra feina, individual i d'equip educatiu, tant des de la nostra perspectiva com la consideració de la visió dels nostres alumnes, és un factor clau per no caure en l'avoriment, per aconseguir una activitat capaç de motivar i

arrossegat l'alumnat vers un aprenentatge conscient i que potencia la seva personalitat, la seva autoestima i la seva ciutadania de ple dret.

Un altre rol necessari que cal exercir és el de l'aportació contínua, el de la innovació contínua, ja que l'estabilitat d'un sistema tendeix a la rutina, a la manca de reflexió. Una vegada més es necessiten fòrums de discussió, de denúncia, de reflexió, d'apropament i intercanvi d'idees, d'experiències i de vivències dels professionals de l'educació, de recerca de camins, per poder respondre a les necessitats i demandes d'un alumnat divers com la societat mateixa en què vivim, que els permeti treure el millor que tinguin. I tot això sense dirigisme, sense fronteres a la creativitat, a la crítica o al pensament.

Els moviments de renovació disposam de moltes maneres diferents d'actuar, encara que n'hi ha algunes més comunes: escoles d'estiu, jornades durant les altres estacions de l'any, publicacions periòdiques on es recullen experiències o reflexions de grups o individuals. Un handicap que es

Foto: H.W. Silvester

planteja sovint és la necessitat de transcendir del nostre propi àmbit, de transcendir a col·lectius més amplis, perquè siguem més i més els professionals que puguem posar en comú no tan sols la nostra preocupació per l'èxit de la nostra tasca, per la qualitat de la nostra professió, sinó també les expectatives i les experiències d'uns i altres per arribar a manejar una infor-

mació millor i més àmplia que ens faciliti mitjans per millorar el procés d'ensenyament-aprenentatge dels nostres llocs de feina.

No oblidem que formam un col·lectiu extraordinàriament divers, per la nostra procedència i per la nostra formació, diversitat que ens dona moltíssimes possibilitats de nous aprenentatges, ja que entre tots aportam respostes molt diverses a situacions semblants, necessitats diverses derivades de situacions diferents, de maneres d'actuar diferents. Precisament és aquesta diversitat la que ens dona una cultura professional i una perspectiva de futur que possibiliten un aprenentatge en equip que en promou de nous amb per aconseguir la perfecció, o més ben dit, la utopia a la nostra professió.

Encara ara, des de la nostra pròpia experiència, continuam pensant que és una necessitat avançar i millorar amb la «reflexió a partir de la pràctica», encara que això no significa en

absolut que no necessitam les aportacions d'altres col·lectius que ens ajuden a tenir una visió més completa de la comunitat educativa i de tot el que l'envolta i que, a més, ens poden donar informacions que donen suport sistemàtic a les diferents situacions que es produeixen en les relacions diàries d'alumnes i professors.

De tota manera, l'activitat dels moviments de renovació pedagògica no està totalment deslligada de l'activitat de formació que organitza l'administració educativa. De fet, l'administració ha d'entendre que, per poder desenvolupar bé les seves obligacions, necessita dels moviments de renovació, perquè podem generar, i generam de manera àgil, una activitat formadora, crítica i enriquidora, indispensable per a la millora de la qualitat educativa i per al creixement professional del professorat, que la administració mateixa no pot assumir, perquè no és prou àgil i perquè necessita dedicar tots

els seus esforços a complir amb l'obligació d'assegurar que tot el professorat tingui accés i desenvolupi una activitat formativa d'acord amb les exigències del sistema educatiu que ella mateixa ha ordenat. ♦

NOTES

¹ «La meua llarga experiència dels homes senzills, del nins i nines, dels animals, m'ha persuadit que les lleis de la vida són generals, naturals i vàlides per a tots els éssers. L'escolàstica ha complicat perillosament aquestes lleis i ens ha fet creure que a dades misterioses la paternitat de les quals s'atribueix a una ciència pretensiosa, una mena de vedat on les persones del poble, fins i tot els mestres, no hi tenen accés en absolut.» (Célestin Freinet, *Paraboles per a una pedagogia popular*).

² «L'aprenentatge en equip pot crear resultats extraordinaris i un creixement molt més ràpid dels integrants de l'equip... L'aprenentatge en equip és vital perquè la unitat fonamental d'aprenentatge en les organitzacions modernes no és l'individu, sinó l'equip». (Peter M. Senge, *La cinquena disciplina*).

Col·lecció educació i societat

Núm. 1 - Sèrie general

la Veu, l'eina oblidada.

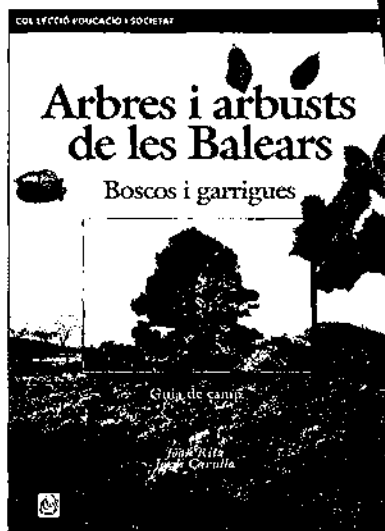
Ferran Tolosa Cabani

Marta Fernández Barrutia

Núm. 2 - Sèrie didàctica

Arbres i arbusts de les Balears.

Joan Rita / Jordi Carulla

Novetat

CD Arbres i arbusts de les Balears.
Joan Rita / Jordi Carulla / Rafel Cortés / Margalida Llabrés / Joan Gelabert
Edició en CD Rom que amplia el contingut del llibre i permet un ús més didàctic i interactiu. Inclou un joc avaluador.

Núm. 3 - Sèrie general

Les Escoles d'Estiu a Mallorca (1968-1996).

Ramon Bassa / Miquel F. Oliver

Núm. 4 - Sèrie general

Benvingut al món... lactància i salut del bebè.
Sergio Verd i altres

Ferran Sintès
edicions per a la cultura
i l'educació

Novetat